

Srinakharinwirot Research and Development Journal
of Humanities and Social Sciences

Volume 17, Issue 2, July-December 2025, Pages 1 – 14 ISSN 3027-6039 (Online)

Research Article

แรงจูงใจให้เกิดการกระทำผิดซ้ำฐานความผิดยาเสพติดให้โทษประเภท 1 ในผู้ต้องขังเพศชาย:
การศึกษาเชิงคุณภาพ

Motivations Affecting Recidivism in Male Category-1-Drug-Offenses:
A Qualitative Study

พนธกร ศิริสุทธิวรณนท์^{1*}, กาญจนณัฐ คุณากรโอภาส¹, อภิษฎา ไชยวุฒิกรณวานิช², จุฑาทิพย์ วิวัฒนาพันธุวงศ์³
Ponthakorn Sirisuthivoranant^{1*}, Kanchananat Khunakornophat¹, Apitchaya Chaiwutikomwanich²,
Juthatip Wiwattanapantuwong³

¹คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹Faculty of Psychology, Chulalongkorn University.

²แขนงจิตวิทยาสังคม คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²Social Psychology, Faculty of Psychology, Chulalongkorn University.

³แขนงวิชาการวิจัยจิตวิทยาประยุกต์ คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³Applied Psychological Research, Faculty of Psychology, Chulalongkorn University.

*Corresponding author, e-mail: ponthakorns.work@gmail.com

Received: 30 January 2024; Revised: 4 June 2024; Accepted: 25 June 2024

บทคัดย่อ

ระเบียบการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำถูกพัฒนาขึ้นบนแนวคิดการเคารพสิทธิมนุษยชนและมุ่งมองว่าผู้กระทำผิดสามารถบ่มเพาะแก้ไขไม่ให้หวนกลับไปกระทำผิดได้ อย่างไรก็ตามพบว่า สัดส่วนของการกระทำผิดซ้ำในความผิดประเภทยาเสพติดในประเทศไทยนั้นสูงที่สุดกว่าการกระทำผิดประเภทอื่น ๆ งานวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจรายละเอียดและบริบทที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดซ้ำหลังจากออกจากเรือนจำ ชีวิตในเรือนจำและกระบวนการบำบัดฟื้นฟูของเรือนจำเพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำ ในกลุ่มผู้ต้องขังชายของทัณฑสถานบำบัดพิเศษกลาง ในฐานความผิดยาเสพติดให้โทษประเภท 1 ชนิดเมทแอมเฟตามีนเพื่อจำแนก ผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้ต้องขังเพศชายในทัณฑสถานบำบัดพิเศษกลางจำนวน 5 ราย ซึ่งเป็นผู้ที่กระทำผิดซ้ำในฐานความผิดการครอบครองยาเสพติดให้โทษประเภท 1 ชนิดเมทแอมเฟตามีนเพื่อจำแนก ผลการสัมภาษณ์และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้กระบวนการวิเคราะห์แก่นสาระ พบ 2 แก่นสาระหลัก คือ มิติของ

“แรงจูงใจให้กระทำผิด” ซึ่งประกอบด้วย 4 ประเด็น ได้แก่ ผลตอบแทนด้านตัวเงิน สภาพแวดล้อมพัวพันใกล้ชิดกับการค้ายา ประสิทธิภาพการค้ายานำพาให้ค่าต่อไปเรื่อย ๆ และสังคมกดดันผู้กระทำความผิด มิติของ “กระบวนการแก้ไขฟื้นฟูในเรือนจำ” ประกอบด้วย 3 ประเด็น ได้แก่ การส่งเสริมอาชีพถูกกฎหมาย การให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโทษของยาเสพติด และเรือนจำในฐานะที่พักพิงของผู้ต้องขัง ผลการวิจัยนี้สามารถอภิปรายได้ด้วยแนวคิดและทฤษฎีทางจิตวิทยา ซึ่งนำไปสู่ข้อเสนอแนะ เพื่อการนำไปประยุกต์และพัฒนาแนวทางแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดต่อไป

คำสำคัญ: การกระทำผิดซ้ำ; ความผิดฐานยาเสพติดให้โทษประเภท 1; แรงจูงใจในการกระทำผิดซ้ำ; กระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังภายในเรือนจำ

Abstract

Treatment of inmates should be based on the principles of human rights, assuming that individuals can be corrected to avoid relapse. It was discovered, meanwhile, that drug-related recidivism rates are higher in Thailand than those of any other type of offense. This qualitative research aims to understand details and contexts related to recidivism following release from prison, focusing on life in prison and the rehabilitation process designed to prevent recidivism, specifically within the group of male inmates at the Central Special Correctional Institution, who were convicted of Category-1-drug-offense (Methamphetamine) for Distribution. Data was collected through in-depth interviews of 5 male inmates from the Central Special Treatment Center, Thailand, who were former offenders and re-offenders for the offense of category-1-drug (Methamphetamine) distribution. Thematic Analysis was applied and two essential themes were found. First is the motivation to commit a crime, which includes four sub-themes: financial returns, the environment closely linked to drug trafficking, past experiences which allows the trafficking to persist, and social exclusion of offenders. The second theme is the rehabilitation process in prisons. This consists of three sub-themes, namely, promotion of legitimate professions, drug education, and prisons as prisoners' second home. The results of this research can be discussed with psychological concepts and theories which leads to suggestions for further application and develop solutions to rehabilitate offenders.

Keywords: recidivism; category-1-drug-offense; motivation for re-offending; rehabilitation process in prisons

บทนำ

ข้อมูลจาก World Population Review [1] ระบุว่า ในปี พ.ศ. 2565 ประเทศไทยมีจำนวนผู้ต้องขังที่ 445 คน ต่อประชากร 100,000 คน ซึ่งถือว่ามียอดตราส่วนของผู้ต้องขังต่อประชากรมากเป็นอันดับที่ 6 ของโลก จากผลสำรวจในปลายปี พ.ศ. 2561 พบว่า เรือนจำในประเทศไทยประสบกับปัญหามีจำนวนผู้ต้องขังมากเกินไปจนเกินกว่าขีดความสามารถของอัตราความจุผู้ต้องขัง โดยประเทศไทยมีผู้ต้องขังถึง 363,825 ราย ขณะที่เรือนจำ/ทัณฑสถานทั่วประเทศสามารถรองรับผู้ต้องขังได้เพียง 110,000 ราย ซึ่งสามารถเทียบได้ถึงร้อยละ 33.75 ของอัตราความจุผู้ต้องขัง [2] ในปัจจุบัน กรมราชทัณฑ์ได้มีแนวทางการลดความแออัดภายในเรือนจำด้วยมาตรการต่าง ๆ เช่น โครงการบำบัดและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ต้องขังติดยาเสพติด

ในรูปแบบชุมชนบำบัด โครงการบำบัดและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ต้องขังติดยาเสพติดในรูปแบบวิวัฒน์พลเมืองราชทัณฑ์ ด้วยกระบวนการลูกเสือ การทำจิตอาสาเพื่อลดวันต้องโทษ การพักการลงโทษกรณีมีเหตุพิเศษ เป็นต้น [3, 4] อย่างไรก็ตามมาตรการดังกล่าวอาจเป็นเพียงการแก้ไขปัญหที่ปลายเหตุ เนื่องจากผู้ต้องขังที่ถูกปล่อยตัวจากเรือนจำ มักกลับมาอยู่ในทัณฑสถานอีกด้วยความผิดซ้ำเดิม

ข้อมูลสถิติจากฐานข้อมูลผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำ โดยกรมราชทัณฑ์ เกี่ยวกับอัตราการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัวตามช่วงปีงบประมาณตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2556 ถึง 2565 พบว่า ในปี พ.ศ. 2559 มีผู้กลับมากระทำผิดซ้ำหลังพ้นโทษภายใน 1 ปี ร้อยละ 14.35 ภายใน 2 ปีร้อยละ 25.94 และภายใน 3 ปีร้อยละ 35.13 สัดส่วนนี้คล้ายคลึงกับที่ปรากฏในปีอื่น ๆ [5] หากพิจารณาถึงฐานความผิดในคดีที่อดีตผู้ต้องขังกลับมากระทำผิดซ้ำมากที่สุด พบว่าอดีตผู้ต้องขังคดีในฐานความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมีสัดส่วนการกลับมากระทำผิดซ้ำมากที่สุดที่ร้อยละ 66.35 [5, 6] คดียาเสพติดนั้นไม่เพียงก่อปัญหาต่อผู้เสพและคนรอบข้างเท่านั้น แต่ผู้เสพยาเสพติดยังมีแนวโน้มที่จะพัฒนาไปสู่การกระทำความผิดที่รุนแรงมากขึ้น เช่น การเป็นผู้นำหรือผู้ผลิตยาเสพติด หรือพัฒนาไปสู่เสพยาเสพติดที่มีความบริสุทธิ์ของสารเมทแอมเฟตามีน (Methamphetamine) มากขึ้น ส่งผลรุนแรงต่อจิตประสาทของผู้เสพยามากขึ้น การวิเคราะห์ปัญหาและเสนอแนวทางแก้ไขเพื่อให้ผู้กระทำผิดซ้ำกลับมากระทำผิดซ้ำลดลง โดยเฉพาะในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดซึ่งถือเป็นความผิดหลักที่ถูกต้องโทษและมีอัตราส่วนการกลับมากระทำผิดซ้ำสูงที่สุดในประเทศไทยจึงมีความสำคัญและเร่งด่วนเป็นอย่างยิ่ง

แม้ว่าประเด็นเกี่ยวกับการกระทำผิดซ้ำจะมีผู้ศึกษาแล้วจำนวนหนึ่ง แต่การศึกษาเหล่านั้นมักศึกษาผ่านกระบวนการเชิงปริมาณ [7-8] ซึ่งเป็นการศึกษามีติต่าง ๆ ในวงกว้างและอาจทำให้ขาดข้อมูลเชิงลึก หรือเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพที่ดำเนินการวิจัยมาแล้วนานกว่า 10 ปี เช่น งานวิจัยของสมบุญ เตชะวงศ์ [9] ที่ศึกษาการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติดในผู้ต้องขังทัณฑสถานบำบัดพิเศษด้วยระเบียบวิธีวิจัยแบบกรณีศึกษา หรือวิทยานิพนธ์ของชญานันท์ บวรสมสฤษดิ์ และศรีสุพร ปิยรัตนวงศ์ [10] ซึ่งศึกษาปัจจัยในการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติดในทัณฑสถานบำบัดพิเศษสงขลาโดยงานวิจัยนี้แบ่งปัจจัยการกระทำผิดซ้ำออกเป็น 3 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยภูมิหลังส่วนบุคคล ปัจจัยทางด้านลักษณะสภาพแวดล้อมทางสังคม และปัจจัยด้านการกระทำผิด แต่เนื่องด้วยสภาพแวดล้อมในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ปัจจัยที่ทำให้เกิดการกระทำผิดซ้ำในเรื่องของยาเสพติดรวมถึงวิถีทางในการกระทำผิดอาจเปลี่ยนแปลงไป จึงเป็นเหตุผลให้คณะผู้วิจัยต้องการหาข้อมูลที่เป็นปัจจุบันมากขึ้นด้วยมุมมองของผู้ที่ทำวิจัยทางด้านจิตวิทยาแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อหวังว่าจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการนำข้อมูลนี้ไปใช้ในโอกาสต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อทำความเข้าใจรายละเอียดและบริบทที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดซ้ำหลังจากออกจากเรือนจำ ชีวิตในเรือนจำ และกระบวนการบำบัดฟื้นฟูของเรือนจำเพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำ ในกลุ่มผู้ต้องขังชายของทัณฑสถานบำบัดพิเศษกลาง ในฐานความผิดยาเสพติดให้โทษประเภท 1 ชนิดเมทแอมเฟตามีนเพื่อจำแนก

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยเก็บข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์รายบุคคลแบบตัวต่อตัว มีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล คือ 1) เป็นผู้ต้องขังเพศชายในทัณฑสถานบำบัดพิเศษกลาง 2) เป็นผู้ที่กระทำผิดซ้ำในฐานความผิดการครอบครองยาเสพติดให้โทษประเภท 1 ชนิดเมทแอมเฟตามีนเพื่อจำแนก และ 3) ยินยอมเข้าร่วมการวิจัยโดยอนุญาตให้มีการบันทึกเสียงสัมภาษณ์ ได้ผู้ให้ข้อมูลที่ตรงตามเกณฑ์ จำนวน 5 ราย (น.ช. 1 - น.ช. 5) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 1) ผู้วิจัยที่ 1 และ 2 ที่ได้ผ่านการฝึกฝนกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพมาแล้ว และผู้วิจัยที่ 3 และ 4 ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยากำกับดูแลกระบวนการวิจัยและการวิเคราะห์ผล 2) แนวทางการ

สัมภาษณ์ในรูปแบบของแบบสอบถามกึ่งโครงสร้าง (semi-structure Interview form) ที่ได้รับอนุมัติจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบันชุดที่ 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (รหัสโครงการ COA.070/66) และ 3) เครื่องมือบันทึกเสียงและสมุดบันทึกการสัมภาษณ์

ข้อคำถามประกอบด้วย 3 ส่วนหลัก ได้แก่ 1. คำถามเกี่ยวกับภูมิหลังของผู้ให้ข้อมูล 2. ประสบการณ์การใช้ยาเสพติดประเภท 1 และ 3. การกลับมากระทำผิดซ้ำ

ตัวอย่างข้อคำถาม

1. ภูมิหลังเกี่ยวกับครอบครัว (ความสัมพันธ์กับครอบครัวและผู้ใกล้ชิดเป็นอย่างไร สมาชิกในครอบครัวมีกี่คนสนิทกับใครมากที่สุด ปัจจุบันยังติดต่อกันอยู่ไหม)

2. คุณมีมุมมองต่อการใช้ methamphetamine อย่างไร (เช่น ใช้แล้วมีผลต่อร่างกาย อารมณ์ หรือความสัมพันธ์กับคนใกล้ชิดอย่างไร)

3. ตอนออกไปเคยคิดใหม่ว่าจะกลับไปเสพยาอีก

i. (ถ้าตอบว่าไม่ยากกลับไปเสพยาแล้ว) อะไรเป็นจุดเปลี่ยนให้เรากลับไปเสพยาอีก

ii. (ถ้าตอบว่าคิด) ช่วงเวลาที่ถูกคุมขัง อยู่กับความรู้สึกอยากเสพยาอยู่ตลอดเวลาอย่างไร

กระบวนการในการเก็บข้อมูลวิจัย เมื่อโครงการได้รับอนุมัติจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคนแล้ว คณะผู้วิจัยจึงติดต่อทัตสถานบำบัดพิเศษกลาง เพื่อขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์เก็บข้อมูล หลังจากคำขอได้รับการอนุมัติ เจ้าพนักงานราชทัณฑ์ปฏิบัติงาน (ผู้คุมในเรือนจำ) เป็นผู้คัดเลือกผู้ต้องขังที่ตรงตามเกณฑ์และนัดหมายวันเข้าสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึกแต่ละครั้งดำเนินการในห้องปิดที่มีความเป็นส่วนตัว ก่อนเริ่มการสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ การวิจัย และการพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูลวิจัย ก่อนขอความยินยอมเข้าร่วมวิจัยและเริ่มการสัมภาษณ์ ตลอดการสัมภาษณ์ มีเจ้าพนักงานราชทัณฑ์สังเกตการณ์ตามระเบียบของทัตสถาน จำนวน 1 ราย คณะผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลล้วนสวมหน้ากากอนามัย เพื่อลดความเสี่ยงของการแพร่ระบาดของเชื้อ COVID-19

การวิเคราะห์ข้อมูลวิจัย เมื่อการสัมภาษณ์เสร็จสิ้น ผู้วิจัยทำการถอดบทสัมภาษณ์เป็นตัวอักษรแบบคำต่อคำ จากนั้นผู้วิจัยที่ 1 และผู้วิจัยที่ 2 พิจารณาสัมภาษณ์และบันทึกการสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลที่ละราย ดึงถ้อยคำ/ข้อความจากบันทึกในส่วนที่มีความเกี่ยวข้องกับการกระทำผิดซ้ำออกมาจากข้อมูลทั้งหมด จากนั้นนำประเด็นที่ดึงออกมาเปรียบเทียบกับระหว่างผู้วิจัย และร่วมกันตรวจสอบและอภิปรายจนเกิดความสอดคล้องกัน และทำการจัดกลุ่มประเด็นเหล่านั้นตามความคล้ายคลึงกันเพื่อสร้างธีมตามการวิเคราะห์ Thematic Analysis [11]

ผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นของผู้เข้าร่วมการวิจัย

น.ช. 1 เพศชาย อายุ 37 ปี บ้านเกิดอยู่จังหวัดกรุงเทพมหานคร ระดับการศึกษาสูงสุด ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ด้านช่างยนต์ ถูกตัดสินเด็ดขาดเป็นครั้งที่ 2 ใช้เวลาในการสัมภาษณ์ประมาณ 70 นาที

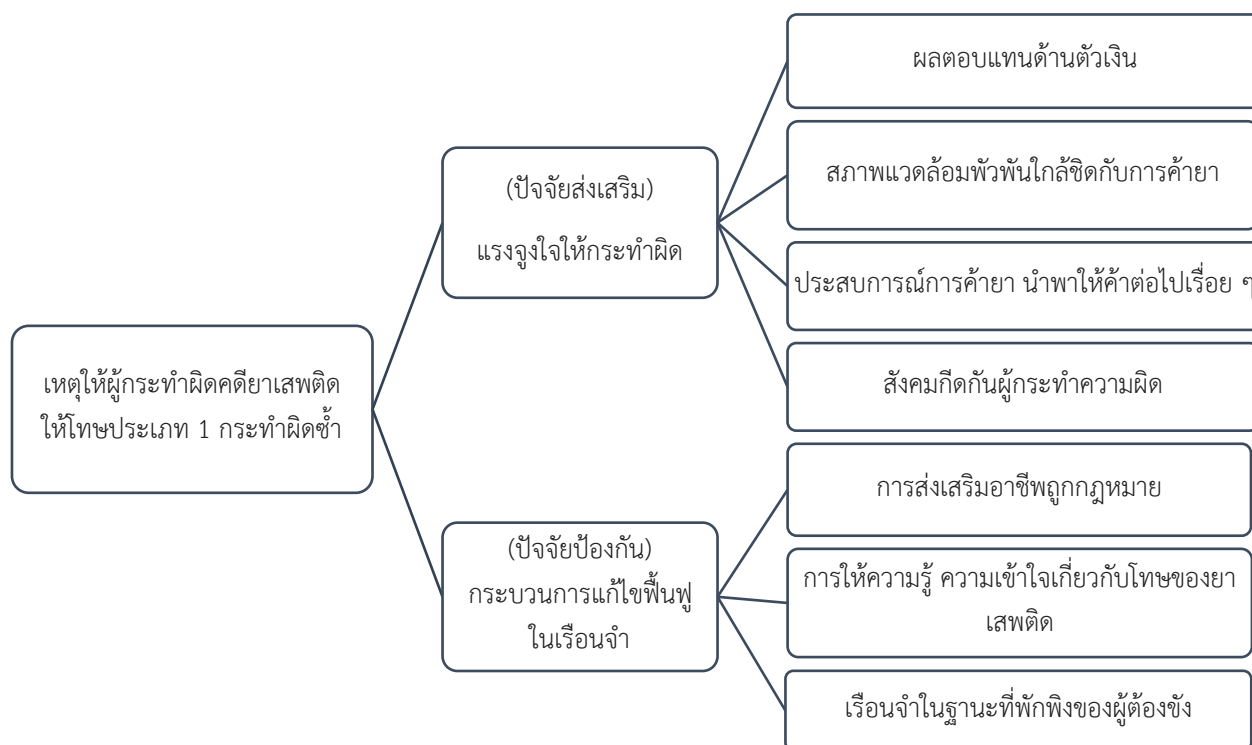
น.ช. 2 เพศชาย อายุ 39 ปี บ้านเกิดอยู่จังหวัดกรุงเทพมหานคร ศึกษาไม่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ถูกตัดสินเด็ดขาดเป็นครั้งที่ 5 ใช้เวลาในการสัมภาษณ์ประมาณ 60 นาที

น.ช. 3 เพศชาย อายุ 45 ปี บ้านเกิดอยู่จังหวัดกรุงเทพมหานคร ศึกษาไม่จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ถูกตัดสินเด็ดขาดเป็นครั้งที่ 38 ใช้เวลาในการสัมภาษณ์ประมาณ 55 นาที

น.ช. 4 เพศชาย อายุ 31 ปี บ้านเกิดอยู่จังหวัดบุรีรัมย์แต่ย้ายถิ่นฐานมายังกรุงเทพมหานครตั้งแต่กำเนิด จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ถูกตัดสินเด็ดขาดเป็นครั้งที่ 2 ใช้เวลาในการสัมภาษณ์ประมาณ 60 นาที

น.ช. 5 เพศชาย อายุ 44 ปี บ้านเกิดอยู่จังหวัดกรุงเทพมหานคร จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 และระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ถูกตัดสินเด็ดขาดเป็นครั้งที่ 4 ใช้เวลาในการสัมภาษณ์ประมาณ 70 นาที

ส่วนที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการกระทำผิดซ้ำฐานความผิดยาเสพติดให้โทษประเภท 1 ในผู้ต้องขังเพศชาย

ภาพที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1. แรงจูงใจให้กระทำความผิด

แรงจูงใจให้กระทำความผิด หมายถึง แม้ว่าผู้กระทำความผิดจะทราบถึงข้อเสียของการจำหน่ายหรือการใช้สารเสพติดอย่างดีแล้ว แต่เมื่อผนวกเข้ากับปัจจัยอื่น ๆ ผู้กระทำความผิดจึงยังคงตัดสินใจที่จะกระทำความผิดอยู่ซึ่งบ่งชี้ได้จากบทสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 5 ราย ที่แต่ละคนรู้ถึงข้อเสียของยาเสพติดเป็นอย่างดีแต่ยังคงตัดสินใจกระทำความผิดซ้ำ โดยพบปัจจัยที่ส่งเสริมการกระทำผิดซ้ำ 4 ประเด็น ได้แก่ ผลตอบแทนด้านตัวเงิน สภาพแวดล้อมพัวพันใกล้ชิดกับการค้ายา ประสบการณ์การค้ายานำพาให้ค้าต่อไปเรื่อย ๆ และสังคมกดดันผู้กระทำความผิด

1.1 ผลตอบแทนด้านตัวเงิน

กลุ่มตัวอย่างส่วนมากมีปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายจึงหันเหเข้าสู่การขายยาเสพติด การมีอาชีพที่สุจริตทำอยู่แล้วไม่ได้กำหนดว่าบุคคลนั้นจะไม่เข้าสู่การค้ายาเสพติด จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง บางรายประกอบอาชีพ มีรายได้อยู่แล้วแต่มีภาระค่าใช้จ่ายที่มากอย่างกะทันหันจึงเป็นสาเหตุให้ค้ายาเสพติด ในขณะที่บางรายไม่เคยประกอบอาชีพใด ๆ มาก่อนแต่จำเป็นต้องใช้เงิน ตัวอย่างเช่น น.ช. 1 ที่ตอบคำถามมูลเหตุจูงใจของการที่ไปขายยาว่า “แรกเริ่ม คือ ที่บ้านไม่มี..ตั้งค์ครับ” ซึ่งก่อนการจำหน่ายยาเสพติด น.ช. 1 มีอาชีพซึ่งสามารถหารายได้ได้ แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์ต้องการเงินอย่างเร่งด่วนจึงตัดสินใจที่จะกลับมาจำหน่ายยาเสพติดเพื่อหาเงินดูแลค่าใช้จ่ายดังกล่าวที่ว่า “ด้วย ... พอดีพอป่วยด้วยไรด้วย เลยต้องใช้ตัวเงินที่สูงอะครับ ก็เลยกลับมาเริ่มทำอีกที” ซึ่งการขายยาเสพติดสามารถหารายได้ที่สูงได้ด้วยระยะเวลาอันสั้น ตามที่ น.ช. 5

ได้กล่าวไว้ว่า “ขายได้ ... เมื่อก่อนผมขายได้ต่ำ ๆ ก็วันละ 5 ลูกอะครับ ตอนนั้นรับยามาลูกละ 120,000 (บาท) ผมขายลูกนี้ 280,000 ผมได้กำไร (ลูกละ) 160,000” (** 1 ลูก เท่ากับ 2,000 เม็ด)

จากประโยคข้างต้น แสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างรายดังกล่าว สามารถทำกำไรจากการขายยาเสพติดในช่วงหนึ่งได้ขั้นต่ำถึงวันละ 800,000 บาท ซึ่งเป็นไปได้ยากอย่างมากที่การทำอาชีพสุจริตจะสามารถทำได้เท่ากับการค้าขายยาเสพติด สอดคล้องกับข้อมูลของผู้ที่ยังไม่เคยประกอบอาชีพใด ๆ จึงไม่มีรายได้ แต่เมื่อค้ายาเสพติดแล้วรายได้สูง จึงตัดสินใจเป็นผู้ส่งยา ดังที่ น.ช. 2 ให้ข้อมูลว่า “วันดี ๆ ก็เป็นหมื่น คนถึงได้ไม่หมดสักที” แสดงให้เห็นว่าผลตอบแทนที่สูงลิ่วน่าจะเป็นสาเหตุหลักสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ยังคงมีผู้ค้าอยู่ แม้ว่าการค้ายาเสพติดจะสามารถนำพวกเขาไปสู่การถูกตัดสินโทษและจำคุกได้ก็ตาม

1.2 สภาพแวดล้อมพัวพันใกล้ชิดกับการค้ายา

ผู้ต้องขังทุกรายได้ให้ข้อมูลว่าตนมีประสบการณ์ใช้ชีวิตอยู่ในพื้นที่ที่สามารถเข้าถึงยาเสพติดได้โดยง่าย ไม่ว่าจะเป็นการมีคนใกล้ชิดเป็นหนึ่งในเครือข่ายค้ายาเสพติด หรือการอาศัยอยู่ในชุมชนสีแดง (ชุมชนที่มีปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดมาก) ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือเป็นปัจจัยเสี่ยงหลักที่นำไปสู่การค้ายาเสพติดในครั้งแรก รวมไปถึงเป็นปัจจัยเสี่ยงที่นำไปสู่การหวนกลับไปค้ายาเสพติดอีกครั้งหนึ่งหากยังอยู่ในชุมชนสีแดงภายหลังการพ้นโทษจากเรือนจำ

โดยในส่วนของกรณีมีคนใกล้ชิดเป็นหนึ่งในเครือข่ายค้ายาเสพติดนั้น มีทั้งในกรณีของการเติบโตมาในครอบครัวที่มีสมาชิกในครอบครัวเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ไม่ว่าจะเป็นการค้ายาเสพติดหรือเสพยาเสพติด ดังที่ น.ช. 2 กล่าวว่า “คือเกิดมาก็อยู่ชุมชน...ทั้งครอบครัวก็ขายยา ค้ายา” และ “พ่อ แม่ พี่ น้องเคย(เสพ)หมดครับ” และในกรณีที่มิเพื่อนเกี่ยวข้องกับยาเสพติดและชักชวนให้มาค้ายาเสพติดด้วยกัน ดังที่ น.ช. 1 กล่าวว่า “แถวบ้านผมมันแบบว่ามีคนทำ คนขายเยอะด้วย เพื่อนด้วย อะไรด้วย ก็เลยลองเข้าไป” ซึ่งในกรณีของการมีเพื่อนชักชวนนั้น การตอบตกลงเข้าร่วมกับการค้ายาเสพติดมักมาควบคู่กับปัญหาสภาพคล่องทางการเงินของผู้ให้ข้อมูล ดังที่ น.ช. 4 ได้บอกเล่าว่า “ช่วงแรกก็ยังไม่ยุ่งอะ ก็คือ... ขับมอเตอร์ไซด์รับจ้าง ทำเมสเซนเจอร์เหมือนตัวเองปกติ แล้วที่นั่นมันเหมือน... เงินไม่พอใช้อะพี่ แล้วก็เลยมีเพื่อนที่รู้จักเขาโทรมาชวนพอดี” ซึ่งจากคำกล่าวนี้นี้ ก็ยิ่งเน้นย้ำให้เห็นว่า ปัจจัยเรื่องความมั่นคงทางการเงินก็ยังเป็นหนึ่งปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนตัดสินใจว่าจะเข้าร่วมวงจรของการค้ายาเสพติดหรือไม่

นอกจากนี้ จากคำบอกเล่าของกลุ่มตัวอย่างพบว่า การเข้าถึงยาเสพติดและการจัดหายาเสพติดจึงเป็นเรื่องง่าย ทำให้สามารถเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงกลุ่มลูกค้า (ผู้ค้ารายย่อย หรือ ผู้เสพ) ได้มากขึ้น โอกาสในการพบเห็นประสบการณ์การค้ายาเสพติดจึงมากขึ้นตามไปด้วย นำไปสู่โอกาสในการเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายการค้ายาเสพติดเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ดังที่ น.ช. 1 ได้บอกเล่าว่า “สมัยก่อน การที่จะ...เข้าไปซื้อยานี่นะครับ... มันยากกว่าปัจจุบัน... สมมติเรามอง เรารู้ว่าคนนี้ทำ(ขาย) เนี่ย มันหาง่ายกว่า แล้วก็... การที่จะไปต่อ หรือการที่จะไปซื้อยาที่จำนวนที่เยอะอะไรเงี้ยอะครับ สมัยก่อนมันยากมากครับ สมมติว่า 100 คน อาจจะมีสักคนนึง แต่ทุกวันนี้ 100 คนอาจจะมียก 70 .. แตกต่างกันครับ”

ไม่เพียงเท่านั้น การอาศัยอยู่ในชุมชนสีแดง ซึ่งเป็นแหล่งแพร่ระบาดของยาเสพติด ยังกระทบต่ออดีตผู้กระทำผิดในลักษณะของการเพิ่มความเสี่ยงในการกลับไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดอีกครั้ง เนื่องจากการกลับไปอยู่ในสถานที่หรือสถานการณ์เดิม ๆ อาจทำให้เกิดความเสี่ยงที่จะทำให้ถูกชักชวนให้เสพยา หรือถูกกระตุ้นจากสถานการณ์เดิม ๆ ทำให้ไม่สามารถก้าวผ่านวงจรการค้ายาเสพติดไปได้

“เราโตมาจากในพื้นที่ที่เป็นชุมชนครับ มันก็จะ... เราก็จะเห็นเรื่องพวกนี้มาตั้งแต่เด็กอยู่แล้วด้วยอะครับ”

น.ช. 1

“คือผม... เกิดมาผมอยู่ในชุมชนอย่างนั้นอะครับ... ผมอยู่กับพ่อ อยู่กับแม่ กับน้อง... เกิดมาก็เจอเขาใหญ่...”

น.ช. 2

อีกทั้งชุมชนสีแดงยังกระทบต่ออดีตผู้กระทำผิดในลักษณะที่ตำรวจปราบปรามยาเสพติด (ตำรวจ ป.ป.ส.) ได้เฝ้าระวังและสอดส่องเป็นพิเศษ ทำให้เกิดการเข้าจับกุมและดำเนินคดีได้อย่างรวดเร็ว ทำให้ผู้กระทำผิดชักกลับมาอยู่ในเรือนจำอีกครั้งภายหลังการปล่อยตัวครั้งล่าสุดได้ไม่นาน ดังที่ น.ช. 2 ได้เล่าว่า “อย่างผมอยู่จุดหรือว่าพื้นที่สีแดง บ้านผมก็คือว่า (อยู่) ในนั้น... ก็คือ ผมออกไป (จากเรือนจำในครั้งที่แล้ว) ตำรวจก็ต้องเฝ้าเฝ้าอยู่แล้ว เพราะก็ตามก่อน ตรวจ xxx (ชัสสาวะ) ก่อน เหมือนผมรอบที่แล้วอะ... คือว่าไม่รู้จะทำหรือไม่ทำอะ... (ถูกจับกุมขึ้นรถไปสถานีตำรวจ) ไปก่อน ” พร้อมทั้งเสริมอีกว่า “ถ้าเราเข้ามา (ในชุมชนอีก) ปู๊ป ตำรวจก็เฝ้าอยู่ตรงในบ้านเรา ถ้ายังมาอยู่ที่อาศัยเราอะ... ไม่นาน (ก็โดนจับกุมอีก)”

จากคำบอกเล่าข้างต้นของ น.ช. 2 แสดงให้เห็นว่าการอาศัยอยู่ในชุมชนสีแดงนั้นส่งผลต่อโอกาสการถูกจับกุมและดำเนินคดีจริง ซึ่งก็ส่งผลทั้งต่อวิถีการใช้ชีวิตภายหลังการปล่อยตัวจากโทษจำคุกในครั้งที่ผ่านมาและส่งผลต่อพฤติกรรมคดีหากถูกจับกุมอีกในอนาคต

1.3 ประสบการณ์การค้ายานพาหนะให้คำต่อไปเรื่อย ๆ

เมื่อผู้ต้องขังต่างเคยมีประสบการณ์ทั้งในแง่ของรูปแบบการค้ายาเสพติดและความประมาทอันเป็นสาเหตุที่ทำให้ถูกจับกุม ซึ่งต่างก็เป็นประสบการณ์ที่ช่วยให้สามารถกะเกณฑ์ถึงผลกระทบที่อาจตามมาหากกลับไปสู่การค้ายาเสพติดอีกครั้งผ่านการเปรียบเทียบความเสี่ยงจากรูปแบบการค้ายาเสพติดในครั้งอดีตและครั้งปัจจุบัน ในมุมหนึ่ง แม้จะมีปัจจัยกระตุ้นเป็นการถูกชักชวน แต่ก่อนที่จะตัดสินใจตอบรับและกลับมาค้ายาเสพติดอีกครั้งนั้นก็มีการตระหนักถึงสาเหตุของการถูกจับกุมจากการค้ายาเสพติดในครั้งที่แล้วด้วย เถกเช่นที่ น.ช. 1 ได้พูดไว้ว่า “พอดีเพื่อนเสนอมาด้วย แล้วเราเคย... เราเคยทำมาแล้วด้วย เราก็เลยคิดว่ามันง่ายจากการที่เราจะได้เงินแบบนี้ครับ ... ใช่ครับ แล้ว... เหมือนกับว่าเราเห็นข้อผิดพลาดของเราในรอบแรกแล้ว (ว่า) เราจะโดนจับยังโงะโงะอย่างนี้...” ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การมีประสบการณ์ถูกจับกุมในผู้ต้องขังรายนี้ไม่ได้ส่งผลให้เกิดความกลัวที่จะถูกจับกุมอีกครั้ง กลับกันแล้วยังนำไปสู่ประสบการณ์การถูกจับกุมครั้งก่อนหน้ามาเป็นบทเรียนที่จะช่วยให้ตนสามารถค้ายาเสพติดได้ดีขึ้น

นอกจากนี้ ผู้ต้องขังยังมีการเปรียบเทียบรูปแบบการค้ายาเสพติดเพื่อพยายามลดความเสี่ยงของการถูกจับกุมโดยใช้วิธีการค้าในรูปแบบอื่นเพื่อหลบเลี่ยงและลดโอกาสในการถูกตำรวจจับกุมพร้อมของกลางซึ่งหน้า ดังที่ น.ช. 2 ได้บรรยายเกี่ยวกับรูปแบบการค้าในปัจจุบันที่ทำให้ตัดสินใจกลับมาค้ายาเสพติดอีกครั้งว่า

“เดี๋ยวนี้ขายยา... เดี่ยวนี้มันดินะ ไม่ถึงมือเลยนะ.. เป็นงานวาง... เป็นเมื่อก่อนก็คือว่าส่งถึงมือ แต่เดี๋ยวนี้ไม่เจอตัวแล้ว งานอยู่ตรงนี้ ตรงนั้น”

**งานวาง หมายถึง การนัดรับยาเสพติดแบบไม่ใช่ตัวต่อตัว โดยผู้ค้าใช้การโทรบอกตำแหน่งของยาเสพติดแทน

อย่างไรก็ตาม แม้การที่รูปแบบการค้าแบบตัวต่อตัวได้เปลี่ยนไปเป็นการติดต่อทางไกลเพื่อบอกสถานที่ของยาเสพติดจะช่วยลดโอกาสในการถูกจับกุมซึ่งหน้า แต่ในทางตรงกันข้ามกลับมีความเสี่ยงมากขึ้นต่อการขายรอบหนึ่ง ๆ กล่าวคือเมื่อปัจจุบันยาเสพติดมีราคาต่อหน่วยลดลงจากอดีตเป็นอย่างมากแล้วสามารถเอื้อให้เกิดการติดต่อซื้อได้ทั้งในลักษณะจำนวนคนซื้อเยอะและเกิดการซื้อยาในปริมาณมาก (ไม่ว่าซื้อเพื่อนำไปเสพเอง หรือ ซื้อเพื่อนำไปขายต่อ) แต่เนื่องจากผู้ค้ายังอยากได้กำไรปริมาณมากจึงทำให้เกิดการครอบครองไว้เป็นจำนวนมากตามไปด้วยเช่นกัน ดังที่ น.ช. 3 และ น.ช. 1 ได้กล่าวไว้ว่า

“สมัยนี้ยามันถูกกว่าข้าวแกงอีก ยาบ้าเม็ดละ 5 บาท 10 บาท... เต็มที่ไม่เกิน 30 บาท... สมัยนี้ถูกมาก เข้าถึงง่ายมากเลยครับ” น.ช. 3 กล่าวถึงราคาของยาเสพติดในปัจจุบัน

“ผมอธิบายเป็นตรง ๆ เลยละกันนะ สมมติว่าจะเอายา 2,000 เม็ดเนี่ย ... 2000 เม็ดสมัยก่อนขายได้กำไรประมาณ 4-5 หมื่น ... แต่ทุกวันนี้ 2,000 เม็ดขายได้กำไร 500 มันก็เลยต้องใช้ปริมาณที่เยอะ” และเสริมด้วยว่า “แล้วก็... ซื้อ 2,000 เม็ดสมัยก่อนเนี่ย... ซื้อยากกว่าทุกวันนี้ ... ไปหาซื้อ 2,000 เม็ดสมัยก่อนก็ไม่มีใครขาย เพราะว่ามันด้วยราคาด้วย

ด้วยการที่ข้อมาถึงเค้าด้วย มันก็จะยากกว่า แต่ทุกวันนี้... สมมติไปซื้อ 2,000 เม็ด... มันง่ายครับ มันซื้อง่ายขายง่าย แต่ว่ามันจะได้กำไรที่น้อยลง ... เข้าถึงง่ายกว่า” น.ช. 1 บรรยายถึงความแตกต่างระหว่างกำไรจากการค้ายาเสพติดในอดีตเทียบกับปัจจุบัน แม้ความเข้าใจโดยทั่วไปนั้น ผู้กระทำผิดจะกลับมาค้ายาเสพติดด้วยปัจจัยเรื่องของรายได้หรือผลประโยชน์ทางด้านการเงินที่มาพร้อมกับการค้ายาเสพติด

อีกหนึ่งประเด็นที่น่าสนใจจากประสบการณ์การค้ายาเสพติด คือ “ประสบการณ์ทางจิตใจภายหลังการพ้นโทษ” กล่าวคือ ในช่วงแรกหลังพ้นโทษและได้รับการปล่อยตัว เมื่อพวกเขากลับไปอยู่ในสถานการณ์เดิมแต่ไม่ได้ค้ายาเสพติดเช่นเดิม กระบวนการฟื้นฟูในเรือนจำช่วยให้พวกเขาสามารถอยู่กับความรู้สึกนั้นได้ระยะหนึ่ง แต่เมื่อเวลาผ่านไป การไม่ได้รับโอกาสประกอบอาชีพอื่นบวกกับการขาดรายได้ภายใต้สภาพแวดล้อมเดิมนั้นช่วยกระตุ้นการทวนรู้สึกถึงความรู้สึกมีตัวตนขณะค้ายาเสพติด ดังเช่นที่ น.ช. 3 ได้บอกเล่าถึงประสบการณ์การกลับมาค้ายาเสพติดอีกครั้งว่า “ผมก็งั่งตัวเองเหมือนกัน ออกไปก็อด 2 เดือนได้นะครับ แต่สภาพแวดล้อมก็เห็น ๆ อยู่... กลับมาวนเวียน... ผมก็กลับมาขายเพราะไม่มีเงินใช้จ่าย ออกไปไม่มีอะไรทำ เคว้ง...” และเมื่อกลับเข้าสู่การค้ายาเสพติดอีกครั้ง ความชะล่าใจว่าตนเองจะสามารถหยุดค้ายาเสพติดได้ง่ายๆ นั้นก็เป็นอีกหนึ่งในประสบการณ์ทางจิตใจที่ทำให้เกิดการค้ายาเสพติดอย่างต่อเนื่อง ซึ่ง น.ช. 1 ได้บรรยายประสบการณ์ไว้ว่า “พอคิดว่า ‘มันจะไม่มีอีกแล้ว หรือว่าตอนนั้นผมคิดว่า ‘ผมจะทำแค่ได้เงินแค่นี้ก่อนนี้ แล้วผมจะหยุดเลย’ ... แต่พอทำไปแล้วมัน ... มันหยุดไม่ได้”

1.4 สังคมกีดกันผู้กระทำความผิด

เมื่อพ้นโทษแล้ว สถาบันครอบครัวเป็นหนึ่งในสังคมที่ผู้ต้องขังต้องการกลับไปใช้ชีวิตด้วย และนี่ก็ถึงเป็นอันดับต้น ๆ น.ช. 4 กล่าวว่า “ตอนนี้ง่าย อยากกลับไปอยู่กับครอบครัวเหมือนเดิม” เพื่อกลับเข้าสู่สังคมให้ไวที่สุดผู้ต้องขังส่วนมากหลังจากพ้นโทษแล้วมีความพยายามที่จะกลับไปหางานทำ โดยส่วนหนึ่งตั้งใจไปสมัครงานใหม่เพื่อหาเงินเลี้ยงชีพ และมุ่งมั่นที่จะหางานที่เหมาะสมกับตนเอง “ทั้งหมดแล้วคือมันต้องหา... คือ... กาลัง... ทุกวันนี้... ทุกวันนี้ผมมองอยู่ มองหาอะไรหลาย ๆ อย่างที่.. มัน (อาชีพ) จะเข้ากับเราได้พอดีอะครับ” น.ช. 5 เล่า

และแม้ว่าผู้ต้องขังบางส่วนยังคงได้รับความไว้วางใจจากนายจ้างเก่าอยู่เฉกเช่น น.ช. 4 ที่เคยทำงานเป็นพนักงานส่งของให้กับบริษัท ภายหลังการพ้นโทษในครั้งแรกก็ยังได้รับโอกาสจากองค์กรเดิมให้กลับเข้ามาทำงานอีกครั้งหนึ่ง

“ก่อนหน้านี้ที่กระทำความผิดนี้มีทำอาชีพรับจ้างทั่วไปครับ ขับวินมอเตอร์ไซด์ ก็เป็นเมสเซนเจอร์ (อาชีพรับจ้างส่งของ)” และ “ก็ทำงานปกติครับ ขับมอเตอร์ไซด์รับจ้าง แล้วก็ไปเป็นเมสเซนเจอร์ประจำบริษัท”

ในขณะเดียวกันก็ยังมีผู้ต้องขังอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่สามารถหางานประจำทำได้เนื่องจากไม่มีตำแหน่งรองรับและสังคมอาจไม่ได้ให้การยอมรับมากเท่าที่ควร เมื่อผู้วิจัยสอบถามว่าตั้งแต่ได้รับการปล่อยตัวไปแล้วได้เคยมีความพยายามหางานทำหรือไม่ น.ช. 1 ได้กล่าวว่า “เคยครับ เคยไปสมัคร... ไปสมัครงาน... พอเรามีประวัติ เค้าก็ไม่ค่อยรับ เค้าไม่มีอาชีพรองรับอะครับ ... บางบริษัท บางงานอะไรจี้จี้ครับ เค้าไม่รองรับผู้ต้องขังที่เคยติด(คุก)มาแล้ว”

ซึ่งแสดงให้เห็นว่า แม้ผู้ต้องขังจะมีความพยายามที่จะกลับเข้าสู่สังคมอีกครั้งหลังจากถูกปล่อยตัว แต่ก็ต้องประสบกับปัญหาด้านการจ้างงานจากการถูกปฏิเสธงานจากนายจ้าง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเมื่อบุคคลมีประวัติการถูกดำเนินคดีแล้ว การจะได้รับความไว้วางใจหรือการยอมรับจากคนในสังคม โดยเฉพาะจากที่ทำงานอาจเป็นไปได้ยากขึ้น ซึ่งสิ่งนี้อาจนำไปสู่ปัญหาการตกงานและขาดความมั่นคงทางการเงิน และเป็นการเพิ่มความเสี่ยงที่จะทำให้บุคคลกลับเข้าสู่วงจรการค้ายาเสพติดในท้ายที่สุด

2. กระบวนการแก้ไขฟื้นฟูในเรือนจำ

กระบวนการแก้ไขฟื้นฟูในเรือนจำ บอกเล่าถึงประสบการณ์ที่ผู้ต้องขัง เข้ามาอยู่ในเรือนจำเป็นระยะเวลาหนึ่ง และต้องผ่านกระบวนการพัฒนาฟื้นฟูพฤติกรรมต่าง ๆ ในเรือนจำ/ทัณฑสถาน เช่น การให้การศึกษา การฝึกวิชาชีพต่าง ๆ การสอนการปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ซึ่งเป็นกระบวนการป้องกันไม่ให้ผู้กระทำความผิดกลับมากระทำความผิดซ้ำ

หลังพันโทฯ มีแก่นสาระย่อย 3 แก่น ได้แก่ การส่งเสริมอาชีพที่ถูกกฎหมาย การให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโทษของยาเสพติด และประสบการณ์อื่น ๆ ในเรือนจำ

2.1 การส่งเสริมอาชีพที่ถูกกฎหมาย

ชีวิตประจำวันของผู้ต้องขังขณะอยู่ในเรือนจำจะเปลี่ยนไปจากการที่มีกิจกรรมประจำวันอย่างตายตัว ชัดเจนตามหน้าที่ที่ตนเองได้อาสา เช่น กิจกรรมของ น.ช. 2 ที่อาสาเป็นผู้ช่วยสวดมนต์ “ผมนำสวดมนต์ จากไม่เป็น ตอนนี้อย่างสบายครับ แล้วก็... พักผ่อน ดูทีวี ถึงเที่ยงกินข้าวต้ม บ่ายโมงเชิยคอดอบน้ำ ตอนสองโมงกว่าก็กินข้าว สามโมงก็ขึ้นห้องเป็นเวลาของมัน... อ้อ แล้วบางคนก็ต้องไปฝึกงานก็จะมีสวดแทรกไปแล้ว แต่ไม่ได้ฝึกงานทุกวัน.... เข้ามาก็จะมีเจ้าหน้าที่มารับออกไปดูวิชาชีพละยะครับ เรียนก่อนบ่าย 3 โมง กลับมาส่งที่ต้นสังกัดแต่ละแดน” เมื่อผู้ต้องขังคนหนึ่งเข้ามาในเรือนจำในระหว่างถูกคุมขัง ผู้ต้องขังสามารถเลือกเข้าร่วมการฝึกวิชาชีพที่กรมราชทัณฑ์ได้นำเสนอไว้ ตัวอย่างเช่น ช่างยนต์ ช่างไม้ ซึ่งแต่ละเรือนจำจะมีวิชาชีพที่ให้ฝึกแตกต่างกัน เช่น เรือนจำ ก. อาจมีการฝึกช่างไม้ ช่างฝีมือ แต่เรือนจำ ข. มีการฝึกการเย็บปักถักร้อย การทำเบเกอรี่ ในปัจจุบัน ตัวเลือกของการฝึกวิชาชีพมีให้เลือกเพิ่มขึ้น

“ถ้าเรื่องเรื่องฝึกวิชาชีพอะครับ... มันแตกต่างกันมาก มาถึงปัจจุบันมีตัวเลือกเยอะกว่าแต่ก่อนนะครับ”
น.ช. 4 เล่าประสบการณ์เกี่ยวกับรูปแบบการฝึกวิชาชีพ

แม้ว่าตัวเลือกของการฝึกวิชาชีพจะมีให้เลือกอย่างหลากหลาย อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลที่ได้รับ พบว่า หลักสูตรการส่งเสริมวิชาชีพที่ทางเรือนจำเสนออาจไม่เพียงพอทำให้ไม่ตรงกับความต้องการของผู้ต้องขัง เช่นข้อมูลที่ น.ช. 1 ได้ให้ไว้ว่า “มีพวกการฝึกวิชาชีพ แต่บางทีมันเป็น...ไม่ตรงสายที่เราต้องการนะครับ” และ น.ช. 4 “ไม่แน่ใจ... ช่างฝีมือผมทำไม่ค่อยได้” เมื่อออกจากเรือนจำไปแล้ว ผู้เข้าร่วมวิจัยบางรายจึงเลือกประกอบอาชีพตามที่คนรู้จักแนะนำ “น้องผม พกยูทูบแบบไอ้ xxx (สงวนชื่อ)... เขามาเยี่ยม มาอะไร บอกว่าให้ผมออกไปอะเดี่ยวเค้าหางานให้ทำ ไม่ต้องมาอยู่อะไร... แล้วน้องผมมันก็คือ เกเร ขายยามาก่อน มันมาได้ดีก็ไปขายของ มีอะไรทำ ไม่เข้าไม่ยุ่ง (กับยาเสพติด) ไม่อะไรเลย... ก็คอยมาเยี่ยม เขียนจดหมายไลน์มาคุยกับผมอะไร... คือว่าให้ผมออกไปไม่ต้องไปยุ่ง (กับยาเสพติด) แล้ว เดี่ยวเอาไปมีงานให้ทำแค่นี้ใจทำ ถึงว่ามันจะน้อยได้เงินน้อย แต่ให้ตั้งใจทำ” - น.ช. 2 ซึ่งจุดนี้สะท้อนได้ว่า ความใส่ใจที่ได้รับจากคนรอบข้างและโอกาสในอาชีพที่มีความยั่งยืนเป็นปัจจัยร่วมที่สำคัญต่อการไม่กระทำความผิด และยังสะท้อนความต้องการการฝึกอาชีพใหม่ ๆ ที่เป็นที่ต้องการของตลาดและผู้ต้องขังสามารถทำได้

2.2 การให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโทษของยาเสพติด

ผู้เข้าร่วมการวิจัยทุกรายรายงานว่า พวกเขาทราบถึงข้อเสียของยาเสพติดเป็นอย่างดี และบางรายมีประสบการณ์ตรงในการใช้ยาเสพติด โดยแรกเริ่มเป็นไปด้วยความประมาทผลข้างเคียงจากการใช้สารเสพติด กล่าวคือ มองว่าตนเองสามารถเลิกได้จึงเสพต่อไป จนเมื่ออยากเลิกก็ไม่สามารถเลิกได้เนื่องจากเสพติดไปแล้ว ตัวอย่างเช่น น.ช. 3 ให้ข้อมูลว่า “แรก ๆ ก็ชอบครับ แต่ว่าหลัง ๆ ก็ติด อาการก็อยากเสพตลอดเวลาครับ แล้วพอไม่ได้เสพ มันก็เหมือนกับขาดอะไรไปอย่างหนึ่ง”

ในขณะที่บางรายเคยใช้สารเสพติดแต่สามารถเลิกได้เอง จึงเป็นผู้ค้าเพียงอย่างเดียว ดังที่ น.ช. 2 ได้เล่าว่า “คือผมนะเคยลองมันไม่ใช่ฟิล (ไม่ใช่แนวที่อยู่กับตัวเรา, ผู้วิจัย) เลยไม่เอาดีกว่า คือมันอยู่ไม่สุข มันล็ก เราระแวง พอเรารู้ออกไปก็ต้องหลบตำรวจ คนนั้นมอง คนนี้มอง บางทีเราคิดไปเอง ผมก็เลยไม่เอาดีกว่า จริง ๆ มันไม่มีใครจ้อง เราคิดไปเอง”

แม้ว่าผู้ต้องขังในทัณฑสถานบำบัดพิเศษกลางนี้จะมิทั้งผู้ขายหรือเป็นผู้เสพอย่างเดียว และผู้ที่เป็นทั้งผู้เสพและผู้ขายสิ่งที่พวกเขารายงานว่าได้รับการอบรมให้ความรู้ของทัณฑสถาน คือ ตนได้รับข้อมูลเกี่ยวกับโทษของยาเสพติดเพิ่มมากขึ้นจากที่เคยรู้ และข้อมูลเหล่านั้นช่วยขยายมุมมองเกี่ยวผลกระทบจากยาเสพติด กล่าวคือ การอบรมนั้นช่วยให้ผู้ต้องขังมองไปถึงผลกระทบต่อบุคคลและครอบครัวของคนที่มาซื้อยาเสพติดจากตน มองว่าผู้ซื้อก็เป็นคนหนึ่งซึ่งได้รับความทุกข์ทรมานจากยาเสพติด เช่นเดียวกันกับที่ตนเคยได้รับ ไม่ใช่เป็นเพียงแหล่งรายได้จากยาเสพติดเพียงอย่างเดียว ดังคำกล่าวที่ว่า

“แต่ผมว่าผมได้อบรมรู้สึกว่ามันบาปนะ สมมติผมขายยาให้ X (สงวนชื่อ) X เสพ... คนที่ทุกข์ทรมานไม่ใช่ X ครับ แต่เป็นครอบครัวของเขา ผมว่าพวกเนี้ยมันตกมาอยู่ที่พวกผม... พวกผมคิดว่าเราไม่ได้ทำอะไรเลย พวกผมได้ขายเขา แต่จริง ๆ ผลกระทบไม่ได้เกิดจากตัวผม เกิดกับครอบครัวของเขา ที่เขาได้สอนพวกเราให้อบรมว่าจริง ๆ แล้วผลกระทบมันมาจากไหน ครับ แต่ตอนที่เรายู่ข้างนอกเราไม่ได้มองครับ แต่พอมีผู้คุมได้สอน ได้อบรม เขาจะให้มองเห็นว่า คุณบอกคุณไม่ผิด แค่คุณขายยา แต่ผลกระทบมันไม่ได้อยู่ที่ตัวคุณมันอยู่ที่คนที่ซื้อไปเสพครับ”

- น.ช. 1

แสดงให้เห็นว่า ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับผลกระทบจากการใช้ยาเสพติดนั้น เป็นส่วนช่วยที่จะทำให้ผู้ต้องขังได้ตระหนักถึงผลที่จะตามมาจากการค้ายาเสพติดของตน ที่มากไปกว่าแค่การที่ตนถูกจำคุก แต่ยังหมายรวมถึงชีวิตของผู้ที่มาซื้อยาเสพติดและครอบครัวของคนเหล่านั้นที่จะต้องได้รับผลกระทบไปด้วย

2.3 เรือนจำในฐานะที่พักพิงของผู้ต้องขัง

การเข้ามาอยู่ในเรือนจำย่อมมีความแตกต่างจากการใช้ชีวิตอยู่ในสังคมภายนอก ผู้ต้องขังจึงต้องปรับวิถีชีวิตไม่มากนักน้อย จากการสัมภาษณ์ ผู้ต้องขังทุกรายสามารถปรับตัวเข้ากับผู้ต้องขังคนอื่น ๆ สภาพแวดล้อมได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามมุมมองของผู้ต้องขังแต่ละรายระหว่างอยู่ในเรือนจำ และภายนอกมีความแตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น น.ช. 2 เป็นตัวอย่างที่สามารถเข้ากับเพื่อนในเรือนจำได้ดี “ผมเพื่อนเยอะ... เพื่อนผมเป็นคนเฮฮา เพื่อนไม่ใช่แบบดุร้ายสัก ผมชอบเฮฮา” เช่นเดียวกับ น.ช. 3 ที่รู้สึกว่ามันเหมาะกับสังคมในเรือนจำมากกว่าเนื่องจากรู้สึกว่ายากภายในเรือนจำเป็นที่ของเขาและไม่ต้องหาเลี้ยงชีพ “พูดจริงครับ เพราะว่าผมอยู่ในนี้สบายใจกว่า มีงานทำ มีอะไรกิน ดีกว่าอยู่ข้างนอก” ซึ่งงานที่ น.ช. 3 หมายถึงคือ งานช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในการทำเอกสารต่าง ๆ งานครัวเรือน งานจัดทำกับข้าวให้แก่ผู้ต้องขังในเรือนจำ เป็นต้นเมื่อสอบถามความคิดเห็นเพิ่มเติม ผู้ต้องขังกลุ่มข้างต้นบอกเล่าว่าพวกเขาารู้สึกผูกพันกับสังคมภายในเรือนจำมากกว่า เพราะมีเพื่อน มีกิจกรรมทำระหว่างวัน และรู้สึกมีประโยชน์ต่อผู้อื่น น.ช. 4 ได้ให้เหตุผลของการชอบใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำดังนี้

“มันเหมือนเป็น... เป็นบางทีล่ะ ที่อยู่ข้างนอกอะ เราจากที่ผ่าน (การเข้ามาอยู่ในเรือนจำ, ผู้วิจัย) รอบแรกมาแล้วใช้ชีวิตอยู่ข้างนอกมัน... บางทีมันเหนื่อยมาก ๆ อะ มันก็อยากจะกลับเข้ามาอยู่ (ในเรือนจำ) มันก็อาจจะสบายใจกว่า... ก็ทำงานหาเงิน บางทีเดือนนี้เงินมันไม่พอใช้ บางทีมันหลายเรื่องด้วยอะพี่ คือมาอยู่อย่างงี้ บางทีมันไม่ต้องคิดอะไรเยอะ (แบบเดียวกับ) ข้างนอกเนี่ย ว่าวันนี้เราจะกินอะไร วันนี้จะต้องทำอะไรให้ได้เงินมา”

จากคำกล่าวที่ว่า “ตนเองเหมาะกับสังคมในเรือนจำมากกว่า” หรือ “ผมอยู่ในนี้สบายใจกว่า” อาจเป็นสัญญาณที่บ่งชี้ว่าผู้ให้ข้อมูลยังไม่พร้อมหรือไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมภายนอกได้ เนื่องจากความท้าทายต่าง ๆ ที่พวกเขาต้องเผชิญหลังจากถูกปล่อยตัวออกมาจากเรือนจำ ดังนั้นจึงมองว่าการถูกจำคุกในเรือนจำเป็นหนทางที่จะพาตนพ้นจากปัญหาและภาระหน้าที่ในชีวิตประจำวัน ซึ่งปัจจัยดังกล่าวอาจกลายเป็นปัจจัยเสี่ยงต่อการกระทำผิดซ้ำ

อย่างไรก็ตาม ไม่ใช่ผู้ต้องขังทุกรายที่มีความคิดเห็นเช่นนั้น ดังที่ น.ช. 5 ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า

“อยู่ข้างนอกดีกว่าทุกอย่างครับ (ตอบหนักแน่น) ดีกว่าแน่นอนครับ ... ให้อยู่ข้างนอกไม่มีกินก็ยังอยู่ด้านนอกดีกว่าครับ ... อยู่ข้างนอกยังงั้นมันก็ดีขึ้นนะครับ ไม่มีอะไร ว่างก็มีให้กินครับ ข้าวข้าวมันอยู่ที่ความพอเพียงของแต่ละคนมากกว่า ผมถามหน่อยว่า.. ที่เค้าพูดว่าอยู่ข้างในมีข้าว 3 มื้อ ... ไข่ปะ ... ให้ไปถามใจเค้าจริง ๆ ว่าเค้าอยากจะอยู่ข้างในหรืออยากจะอยู่ข้างนอกดีกว่า ถามแค่นี้พอ ทุกคนสามารถดิ้นรนได้หมดครับ ... มันอยู่ที่ว่าตัวเองจะต้องดิ้นรนไปขนาดไหนไปแบบไหนมากกว่า ... ไม่มีหรอกที่อยู่อ่ข้างนอกแล้วอดตาย ไม่มี ไม่มีทางหรอกครับ .. มันอยู่ที่ว่าคุณสามารถที่จะลงไปได้ขนาดไหน เท่านั้นเอง... สูงสุดก็คืนสู่สามัญ แค่นั้นเองครับ ไม่มีไรมาก” น.ช. 5 ขยายความเสริม

สรุปและอภิปรายผล

ผลจากการศึกษาบริบทและปัจจัยของการกระทำผิดซ้ำฐานความผิดยาเสพติดให้โทษประเภท 1 ของผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำในฐานความผิดการครอบครองยาเสพติดให้โทษประเภท 1 เพื่อจำหนายนั้น มีรายละเอียดมากกว่าการสรุปว่าเป็นเพียงเพราะผลประโยชน์ทางการเงินหรือกำไรจากการค้ายาเสพติดเท่านั้น แน่แน่นอนว่า รายได้ที่สูงมากเป็นปัจจัยที่สำคัญในการเข้าสู่การตามแนวคิดของ Skinner [12] นั้น เงินถือเป็นตัวเสริมแรงทุติยภูมิ (secondary reinforcer) ที่ทรงประสิทธิภาพ เพราะเงินสามารถนำไปแลกเปลี่ยนเป็นตัวเสริมแรงสนับสนุน (backup reinforcer) ได้มากมายและเป็นรูปธรรมที่สุด เช่นเดียวกับแนวคิดลำดับขั้นความต้องการของ Abraham Maslow [13] การหารายได้จากการค้ายาเสพติดนั้นเป็นไปเพื่อแลกเปลี่ยนรายได้เป็นสิ่งที่ตอบสนองต่อความต้องการทางกายภาพ (physiological needs) ความต้องการทางด้านความปลอดภัยและความมั่นคง (safety and security needs) และความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่อยู่ (love and belonging needs) ในขณะเดียวกันก็ลดทอนความต้องการคุณค่าในตนเอง (esteem needs) กลับมากระทำผิดซ้ำเดิมลงท้ายด้วยการเป็นผู้ต้องขังในเรือนจำ

ด้านสภาพแวดล้อม การค้ายาเสพติดนั้นเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ผ่านการสังเกต (observational learning) [14] โดยมีตัวแบบ (model) ของพฤติกรรมเป็นบุคคลใกล้ชิดที่อยู่ในเครือข่ายกลุ่มผู้ค้ายาเสพติด และนำไปสู่การเลียนแบบพฤติกรรม (imitation) ตามตัวแบบ เมื่อการค้ายาเสพติดนั้นเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย ดังนั้นการเรียนรู้พฤติกรรมและการเลียนแบบพฤติกรรมการค้ายาเสพติดจึงไม่สามารถกระทำอย่างเปิดเผยต่อสาธารณะได้ ผู้กระทำผิดจึงได้เรียนรู้จากตัวแบบอันเป็นบุคคลใกล้ชิดซึ่งโดยหลักแล้วจะเป็นสมาชิกภายในครอบครัว เพื่อน หรือสมาชิกในชุมชนสีแดง บุคคลใกล้ชิดในกลุ่มดังกล่าวถือเป็นตัวแบบของความสนใจในปัจจุบัน (live model) เนื่องจากได้แสดงพฤติกรรมออกมาอย่างชัดเจน ผวนวกเข้ากับการสังเกตถึงการเสริมแรงตัวแบบ (vicarious reinforcement) ผ่านการรับรู้ถึงรายได้จากการค้ายาเสพติด

หากมองจากทฤษฎีอัตลักษณ์ทางสังคม (social identity theory) [15] นั้น อดีตผู้ต้องขังจะเริ่มสร้างมโนทัศน์ส่วนตน (self-concept) จากการรับรู้ตัวตนเป็นสมาชิกของสังคม (อดีต) ผู้กระทำผิดผ่านการรับรู้แนวคิด ความรังเกียจเหยียดฉันท์ (prejudice) และพฤติกรรมที่สมาชิกทั่วไปในสังคมสะท้อนมีต่อตนเอง โดยการถูกเลือกปฏิบัติ (discrimination) แตกต่างจากสมาชิกในสังคมทั่วไปนั้นทำให้อดีตผู้ต้องขังรับรู้ถึงการถูกปฏิเสธจากสังคม อัตลักษณ์ของอดีตผู้ต้องขังจึงผูกโยงกับความเป็น (อดีต) ผู้กระทำผิดมากกว่าการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมในภาพกว้าง ในอีกทางหนึ่งก็สามารถถูกอธิบายผ่านแบบจำลองการถูกปฏิเสธและการระบุอัตลักษณ์ (rejection-identification model, RIM) [16] กล่าวคือ อดีตผู้ต้องขังจะยิ่งระบุอัตลักษณ์ของตนเองเข้ากับความเป็น (อดีต) ผู้กระทำผิด (ซึ่งถือว่าเป็นคนกลุ่มน้อยของสังคม) เพื่อพยายามปกป้องผลกระทบทางลบต่าง ๆ (โดยเฉพาะทางด้านจิตใจ เช่น ความรู้สึกโดดเดี่ยว) จากการถูกกีดกันทางสังคมที่มาจากสมาชิกส่วนใหญ่ของสังคม ดังนั้น การมีประสบการณ์ถูกกีดกันทางสังคมทั้งในระดับปัจเจกและในระดับนโยบายจึงเพิ่มโอกาสที่อดีตผู้กระทำผิดจะกลับไปเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกเครือข่ายค้ายาเสพติดอีกครั้งภายหลังการพ้นโทษไม่นาน อีกทั้ง ประสบการณ์การถูกกีดกันจากสังคมซ้ำ ๆ ทำให้อดีตผู้ต้องขังพบเจอนั้นยังส่งกระตุ้นให้เกิดการยอมจำนนอันเกิดจากการเรียนรู้ (learned helplessness) ทำให้อดีตผู้ต้องขังล้มเลิกความพยายามในการกลับเข้าสู่การประกอบอาชีพสุจริตอีกครั้ง และนำไปสู่การขาดโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรทางการเงิน อดีตผู้ต้องขังจึงหวนกลับสู่การหารายได้ด้วยการค้ายาเสพติดเหมือนที่เคยเรียนรู้จากประสบการณ์ก่อนรับโทษจำคุกในท้ายที่สุด

ในแง่มุมของการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง หนึ่งในหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์และมีความสำคัญคือการส่งเสริมอาชีพที่ถูกกฎหมายเพื่อสนับสนุนให้ผู้ต้องขังสามารถหาเลี้ยงชีพได้เมื่อพ้นโทษออกไป อย่างไรก็ตาม ในแต่ละเรือนจำอาจมีการฝึกฝนวิชาชีพที่ไม่เหมือนกัน สรุปโดยคร่าวคือ ผู้ต้องขังชายในฐานความผิดที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดให้โทษให้โทษอาจได้รับโทษจำคุกในแดนควบคุมเฉพาะผู้ต้องขังที่ประพฤติผิดตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษหรือประมวลกฎหมายยาเสพติดในเรือนจำชาย เรือนจำประจำจังหวัด หรืออาจถูกส่งตัวไปที่ “ทัณฑสถานบำบัดพิเศษกลาง” อันเป็นเรือนจำที่เฉพาะต่อ

ผู้ต้องขังที่ประพฤติผิดตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษหรือประมวลกฎหมายยาเสพติด ดังนั้น ผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำที่ได้รับโทษจำคุกแต่ละรายจึงมีประสบการณ์เกี่ยวกับวิถีชีวิตภายในเรือนจำที่แตกต่างกันออกไป ทั้งประสบการณ์เกี่ยวกับสภาพทางกายภาพของเรือนจำแต่ละแห่ง ประสบการณ์ด้านความสัมพันธ์กับเจ้าพนักงานราชทัณฑ์ของเรือนจำแต่ละแห่ง (มักมีการเรียกเป็นภาษาปากว่า “ผู้คุม”) ประสบการณ์ด้านความสัมพันธ์กับผู้ต้องขังในเรือนจำในแดนเดียวกันของเรือนจำแต่ละแห่ง (มักมีการเรียกเป็นภาษาปากว่า “เพื่อน”) และประสบการณ์เกี่ยวกับโปรแกรมแก้ไขฟื้นฟูของเรือนจำแต่ละแห่ง ซึ่งถึงแม้เรือนจำแต่ละแห่งจะมีการบริหารงานอยู่ภายใต้บทบัญญัติในกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม และอยู่ภายใต้การดูแลของกองพัฒนาพฤตินิสัย กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรมเช่นเดียวกัน หากแต่เรือนจำแต่ละแห่งมีหน่วยงานภาคีแตกต่างกัน การส่งเสริมทักษะอาชีพในแต่ละเรือนจำจึงมีความแตกต่างกันมาก จึงทำให้การส่งเสริมทักษะอาชีพในหลายครั้งนั้นไม่ได้ตอบสนองต่อความถนัดของผู้ต้องขังหรือไม่ได้ตอบโจทย์ในแง่ของการเป็นรากฐานในการประกอบอาชีพที่ผู้ต้องขังต้องการภายหลังการพ้นโทษ การส่งเสริมทักษะอาชีพที่ไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้ต้องขังนั้นจึงอาจไม่สามารถเป็นปัจจัยปกป้อง (protective factor) สำหรับการกลับมากระทำผิดซ้ำภายหลังการปล่อยตัว เนื่องจาก หากมองจากทฤษฎีความมุ่งมั่นต่อเป้าหมายตนเอง (self-determination theory) [17] จะพบว่าการส่งเสริมทักษะอาชีพที่เรือนจำจัดเตรียมไว้ให้หรือที่มีภาคีเครือข่ายของเรือนจำเข้ามาจัดโครงการนั้นไม่ได้เป็นสิ่งกระตุ้นความรู้สึกรู้ว่าสามารถเลือกตัดสินใจ (autonomy) เข้าร่วมการเสริมทักษะอาชีพตามที่ตนสนใจหรือตามความต้องการของผู้ต้องขังได้ เมื่อการส่งเสริมทักษะอาชีพอย่างหลากหลายตามความต้องการของผู้ต้องขังมีข้อจำกัดมาก ดังนั้นจึงผู้ต้องขังจึงไม่ได้รับรู้ถึงความถนัด ความสามารถ หรือศักยภาพในการทำงาน (competence) ว่าตนจะประกอบอาชีพนี้ได้อย่างมั่นคงได้อย่างไรในช่วงภายหลังการปล่อยตัวจากเรือนจำ

ข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยในอดีตในแง่มุมมองของปัจจัยเชิงสาเหตุและแรงจูงใจของการกระทำผิด [7-8] โดยมุ่งไปยังความชุกของยาเสพติดในชุมชนที่ (อดีต) ผู้ต้องขังอาศัยอยู่ และปัจจัยด้านการเงิน อย่างไรก็ตามงานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างหลายประการไม่ว่าจะเป็นการที่ยาเสพติดราคาถูก และเข้าถึงง่ายมากขึ้น ทำให้ความน่าดึงดูดของรายได้จากการค้าลดน้อยลง หรือการที่สังคมปัจจุบันมีอาชีพที่หลากหลายขึ้น เช่น การเป็น youtuber หรือการขายของออนไลน์ อาจเป็นทางเลือกให้ผู้ที่มีประวัติคดีสามารถกลับเข้าสู่สังคมได้ง่ายขึ้น

ข้อจำกัดในงานวิจัย ข้อเสนอแนะต่อการป้องกันการการกระทำผิดซ้ำและข้อเสนอต่องานวิจัยในอนาคต

งานวิจัยนี้เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ต้องขังในเรือนจำเพียงครั้งเดียว โดยให้ระลึกย้อนไปยังเหตุการณ์ในอดีตก่อนเข้ามาอยู่ในเรือนจำ ซึ่งอาจส่งผลต่อความถูกต้องแม่นยำของข้อมูล รวมทั้งเก็บข้อมูลในกลุ่มตัวอย่างผู้ต้องขังในทัณฑสถานบำบัดพิเศษกลางเพียงแห่งเดียว ข้อมูลดังกล่าวจึงมาจากประสบการณ์ตรงของผู้ต้องขังกลุ่มนี้ได้รับ ซึ่งอาจไม่สะท้อนประชากรผู้ต้องขังทั้งหมด อย่างไรก็ตามผู้ต้องขังที่เป็นผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้มีลักษณะชัดเจนร่วมกัน คือเป็นผู้ที่รายล้อมไปด้วยสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาตนเอง เนื่องจากทัณฑสถานบำบัดพิเศษกลางเป็นสถานที่ที่ดูแลเฉพาะผู้ต้องขังเกี่ยวกับคดียาเสพติดโดยเฉพาะและมีการแยกแดนผู้ต้องขังชัดเจน เจ้าพนักงานราชทัณฑ์ของทัณฑสถานบำบัดพิเศษกลางจึงมีความเข้าใจตรงจุดต่อปัญหาเสพติดมากกว่าเรือนจำทั่วไป รวมทั้งทำให้มีการจัดการดูแลและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอย่างทั่วถึงมากกว่าเรือนจำอื่น ๆ

ด้านการแก้ไขฟื้นฟูพฤตินิสัยผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีความใส่ใจปัจจัยทางชีววิทยาร่วมด้วย ไม่ควรมุ่งเป้าที่ความสามารถในการรับมือหรือทักษะต่าง ๆ เพียงอย่างเดียว อีกทั้งการปรับพฤติกรรมของผู้ต้องขังนั้น จำเป็นต้องเข้าใจว่าหลักการเรียนรู้อยู่ที่พฤติกรรมและผลจากพฤติกรรมเป็นหลัก ดังนั้น หากต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม จะมีใช่เป็นเพียงแค่การบรรยายให้ความรู้ หรือการชี้แจงว่าอะไรดีหรือไม่ อย่างไร หากแต่จะต้องมีการตั้งเงื่อนไขการเสริมแรง (reinforcement) และการลงโทษ (punishment) ด้วยเพื่อกำหนดทิศทางของการแสดงออกพฤติกรรมอย่างเหมาะสมซึ่งการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและการปรับเปลี่ยนความคิดความเชื่อเป็นสิ่งที่ต้องใช้เวลา กระบวนการภายใน

โปรแกรมจึงไม่เหมาะที่จะพยายามเร่งหรือรวบรัดให้เหลือวันอบรมสั้น ๆ ซึ่งการวางรากฐานการตอบสนองต่อสิ่งเร้าอย่างไม่น่าประหลาดใจที่ส่งผลต่อโอกาสการทบทวนกลับมากระทำผิดซ้ำแม้เคยผ่านการเข้าร่วมโปรแกรมแก้ไขฟื้นฟูมาแล้วก็ตาม นอกจากนี้ควรมีการส่งเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับพยากรณ์โรคของการใช้สารเสพติดในกลุ่มกระด้นประสาทและแนวทางการขอเข้ารับการรักษาในระบอบสมัครใจ เนื่องจากเมทแอมเฟตามีนเป็นสารกลุ่มกระด้นประสาทที่รุนแรงออกฤทธิ์ยาวนาน และมีโอกาสการเสพติดสูง ดังนั้นจึงควรให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้สารเสพติดอย่างรอบด้าน ทั้งการพึ่งพาทางกายภาพ การพึ่งพาทางจิตใจ อาการทั่วไปที่พบบ่อยว่าหากโดยปกติแล้วหากคนอื่นใช้นั้นเกิดอาการอย่างไร ผู้ต้องขังเองเป็นผู้ที่ไวต่อสารมากกว่าคนอื่นหรือน้อยกว่าคนอื่น ไปจนถึงพยากรณ์โรค (prognosis) ว่ามีโอกาสที่จะกลับมาเสพติดซ้ำมากน้อยเพียงใด มีโอกาสหายขาดหรือไม่หากเสพติดสารกลุ่มกระด้นประสาทไปแล้ว และการย้ำอย่างชัดเจนว่าการบำบัดรักษาอาการเสติดนั้นจำเป็นต้องให้แพทย์ดูแลอย่างใกล้ชิด มิใช่การเลือกที่จะหยุดทันทีหรือหักดิบ โดยในปัจจุบันได้มีความเข้าใจเกี่ยวกับการมองว่าผู้เสติดเป็นผู้ป่วยมากขึ้น ผู้ที่ใช้สารเสติดแล้วมีความต้องการอยากจะทำเลิกละสามารถขอเข้ารับบริการทางการแพทย์ในระบบการบำบัดรักษาเสติดแบบสมัครใจได้โดยติดต่อสถานพยาบาลต่าง ๆ หรือการค้นหสถานบำบัดยาเสติดที่ใกล้บ้านที่สุด เนื่องจากการบำบัดการติดยาเสติดนั้นใช้เวลานานหลักหลายเดือนจนถึงหลักปี

นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลทุกคนล้วนอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครที่เป็นพื้นที่สีแดง (พื้นที่ที่มีอัตราการกระทำผิดเกี่ยวกับยาเสติดสูงและถูกเพ่งเล็งเป็นพิเศษจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ) และไม่เคยได้ย้ายถิ่นฐานที่อยู่อาศัยไปที่อื่นหลังจากพ้นโทษ การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมเพื่อพยายามออกจากวงจรการค้ายาเสติดอาจเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้หลุดพ้นจากการอยู่ในวงจรได้ ซึ่งอยู่นอกเหนือขอบเขตของการวิจัยนี้ งานวิจัยในอนาคตจึงควรให้มีการศึกษาระยะยาวแบบติดตามเส้นทางชีวิตของผู้ต้องขังที่กระทำผิดซ้ำ เพื่อให้เข้าใจปัจจัยเชิงจิตสังคมรอบตัวผู้กระทำผิดซ้ำได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- [1] World Population Review. (n.d.). *Incarceration rates by country 2022*. <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/incarceration-rates-by-country>
- [2] สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย. (2564). *คู่มือสำหรับการจ้างงาน ผู้ต้องขัง ผู้พักโทษ และผู้พ้นโทษเพื่อการกลับคืนสู่สังคม*. <https://knowledge.tijthailand.org/publication/detail/คู่มือสำหรับการจ้างงาน-ผู้ต้องขัง#book/>
- [3] แบ่งส่วนราชการกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2561. (2561, 20 กรกฎาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 135 ตอนที่ 51 ก. หน้า 29-38. ราชกิจจานุเบกษา. https://www.moj.go.th/attachments/20190926152052_90318.pdf
- [4] กรมราชทัณฑ์. (2563, 10 พฤศจิกายน). *กำกับและเร่งรัดเรือนจำส่งรายชื่อผู้ต้องขังที่ผ่านการบำบัดและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ต้องขังติดยาเสติดเข้ารับการรักษาการลงโทษกรณีมีเหตุพิเศษ*. กระทรวงยุติธรรม. <http://www.correct.go.th/infosaraban63/letter/filepdf/1604997693.pdf>
- [5] กรมราชทัณฑ์. (2565). *ฐานข้อมูลผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำ*. กระทรวงยุติธรรม. <http://www.correct.go.th/recstats/index.php/th/searchGroup>
- [6] สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย, และ Penal Reform International. (2565). *บทสรุปผู้บริหาร แนวโน้มสถานการณ์เรือนจำโลก ปี 2565*. <https://knowledge.tijthailand.org/publication/detail/global-prison-trends-2022-exec-sum#book/3>

- [7] ภาณุวัฒน์ มีเพียร, และบุญเหลือ บุบผามาลา. (2564). ปัจจัยที่ทำให้มีการกระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติดของผู้ต้องขังเรือนจำกลางอุดรธานี. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 7(3), 17-32.
- [8] สัตถา ดาเวียง, และพิชัยรัฐ หมื่นด้วง. (2565). การกระทำผิดซ้ำคดียาเสพติดของผู้ต้องขังในเรือนจำอำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 7(5), 78-89.
- [9] สมบูรณ์ เตชะวงศ์. (2545). การกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติด : ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ต้องขังทัณฑสถานบำบัดพิเศษกลาง. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- [10] ชญาณันท์ บวรสมสฤษดิ์, และศรีสุพร ปิยรัตน์วงศ์. (2553). ปัจจัยในการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติดในทัณฑสถานบำบัดพิเศษสงขลา. *วารสารกระบวนการยุติธรรม*, 3(4), 79-83. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JTJS/article/view/245778>
- [11] Braun, V., and Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- [12] Skinner, B. F. (1971). Operant conditioning. *The Encyclopedia of Education*, 7, 29-33.
- [13] Maslow, A., and Lewis, K. J. (1987). Maslow's hierarchy of needs. *Salenger Incorporated*, 14(17), 987-990.
- [14] Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action*. Englewood Cliffs, NJ.
- [15] Tajfel, H., and Turner, J. C. (2004). The social identity theory of intergroup behavior. In J. T. Jost and J. Sidanius (Eds.), *Political Psychology* (pp. 276-293). Psychology Press.
- [16] Branscombe, N. R., Schmitt, M. T., and Harvey, R. D. (1999). Perceiving pervasive discrimination among African Americans: Implications for group identification and well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77(1), 135-149. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.77.1.135>
- [17] Ryan, R. M., and Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68-78. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.68>